

جُستاری در تاریخ حدیث

(بازشناسی ریشه‌های جاهلی در پدیده منع تدوین حدیث)

دکتر نخست

تألیف

سید علی شهرستانی

گزینش و پارسی گردانی

بخش فرهنگی مؤسسه حضرت امام هادی علیه الصلاة والسلام

سرشناسه: شهرستانی، علی

عنوان قرارداد: تاریخ الحدیث النبوی و موثرات الهوی. فارسی

عنوان و پدیدآوران: جستاری در تاریخ حدیث؛ بازشناسی ریشه‌های جاهلی در پدیده منع تدوین حدیث /

علی شهرستانی؛ گزینش و پارسی‌گردانی بخش فرهنگی مؤسسه حضرت امام هادی علیه السلام

مشخصات نشر: مشهد: یوسف فاطمه (ع)، ۱۳۹۰

مشخصات ظاهری: ج

ISBN : 978-964-2803-41-5

شابک: (ج ۱) ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۰۳-۴۱-۵

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

یادداشت: کتابنامه

موضوع: حدیث - تاریخ - از آغاز تا قرن ۱۳ ق.

موضوع: حدیث - نقد و تفسیر.

شناسه عنوان: تاریخ الحدیث النبوی و موثرات الهوی. فارسی

رده‌بندی کنگره: ۵ / ۱۰۶ BP

نشانه اثر: ۸ م ۹ ش /

رده دیویی: ۲۹۷/۲۹

جستاری در تاریخ حدیث

بازشناسی ریشه‌های جاهلی در پدیده منع تدوین حدیث

دفتر نخست

مؤلف: استاد سید علی شهرستانی

گزینش و پارسی‌گردانی: بخش فرهنگی مؤسسه حضرت امام هادی علیه السلام

ناشر: یوسف فاطمه (ع)

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه / قطع: وزیری

تعداد صفحات: ۲۳۶ / نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۰

چاپ و صحافی: دقت مشهد: ۰۵۱۱-۳۸۱۰۲۳۰

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

شابک: (ج ۱) ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۰۳-۴۱-۵

نشر یوسف فاطمه (ع) - مشهد مقدس - ص. پ: ۳۸۸۵ - ۹۱۳۷۵

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۵۱۱۹۱۳۴۱

به پیشگاه

بزرگ بانوی اسلام

که در برابر جاهلیت باز آمده

خودگزینان سقیفه

ایستاد و بانگ زد:

هان ای مردمان،

من فاطمه‌ام...

www.ketab.ir

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه مؤسسه
۱۵	پیش‌گفتار
۲۱	جغرافیای شبه جزیره عربستان
۲۴	عربستان و تمدن‌های همسایه
۳۷	تأثیر یهود بر عرب شبه جزیره
۳۹	هراس پیامبر از یهود
۴۵	باب اول: دوره نهادینه سازی
۴۷	مرحله اول: سخن پیامبر ﷺ پیش از بعثت
۵۳	مرحله دوم: سخن پیامبر ﷺ پس از بعثت
۶۰	دلایل بازدارندگان از تدوین حدیث
۶۰	الف) روایات ابو سعید خُدَری
۶۱	ب) روایت زید بن ثابت
۶۱	ج) روایات ابو هُرَیره دُؤسی
۶۳	ناخُرسندی بعضی از صحابه از تدوین حدیث
۶۵	نقد روایات ابو سعید خُدَری
۸۱	دلایل آنان که تدوین حدیث را روا می‌دانند
۸۳	سَنَتِ تَوَلّی

۸۶	سنت فعلی
۱۲۳	مرحله سوم: حدیث پیامبر ﷺ در دوران جانشینان !!!
۱۲۵	فصل اول: حدیث پیامبر ﷺ در دوره ابوبکر
۱۲۷	مرسله ابن ابی مُلَیکه
۱۴۷	نقد کلام ذَهَبی
۱۴۹	اسلام یعنی [فقط] قرآن
۱۵۵	دیدگاه صاحب مجله «المنار»
۱۵۵	خلیفه اول و ارجاع امت به قرآن
۱۶۵	روایت عایشه
۱۷۸	علت نام‌گذاری پیروان خلفا به «اهل سنت و جماعت»
۱۷۹	فضای فرهنگی و فکری دوره ابوبکر
۱۹۵	شواهدی برای کنار گذاشتن حدیث و سنت از سوی خلفا
۱۹۷	(۱) به کارگیری دوباره حافظه و نَسَب !
۲۰۵	(۲) دیدگاه خلفا نسبت به جانشینی پیامبر ﷺ و پیشوایی مردم
۲۱۵	(۳) قدرت، معیاری نو برای جانشینی پیامبر ﷺ !
۲۲۱	(۴) جایگاه سالمندی
۲۳۵	(۵) هم بُیُوت، هم خلافت در بنی هاشم؟ هرگز!
۲۴۷	(۶) قانونی جلوه دادن شیوه‌های نامشروع
۲۴۹	الف) ترور
۲۵۸	ب) زور و تهدید
۲۶۳	ج) آتش زدن و سوزاندن
۲۶۹	د) سیاست تطمیع و رشوه
۲۷۵	(۷) ضرورت و مصلحت ابزاری نوظهور در دست خلیفه !

الف (مصلحتی بودن احکام خدا!)	۲۷۷
ب (حفظ نظام قبیله‌ای سیاست جدید خلیفه!)	۲۷۸
ج (اجتهاد، احکام خدا را کنار می‌زند!)	۲۸۰
د (پرسش و پاسخ ممنوع!)	۲۸۱
ه (مقدم داشتن مفضول بر فاضل)	۲۸۴
(۸) کنار زدن رفیقان	۲۸۷
الف (بی هاشم)	۲۸۹
ب (آنصار)	۲۹۰
(۹) نابودسازی ارزش‌های معنوی	۲۹۵
(۱۰) جای‌گزینی و به‌کارگیری قوانین ارباب جاهلی!	۳۰۷
نکته‌هایی درباره احتجاج حضرت و همراه	۳۱۳
نخست: متهم بودن ابوبکر و یارانش به ارتکاب نبرد حضرت فاطمه	۳۱۳
دوم: اتهام ابوبکر به دروغ‌گویی	۳۱۶
سوم: وانهادن کتاب خدا	۳۲۲
چهارم: آیا خلیفه از پیامبر و وصی او داناتر است؟!	۳۲۴
(۱۱) خودگزینان و سیاست قرآن محوری و رهاکردن سنت پیامبر	۳۲۹

مقدمه مؤسسه

رسول خدا ﷺ، نویسندگانی داشتند که وحی را می نگاشتند (= کاتبان وحی) و تعدادی بودند که نامه های ایشان و عهدنامه ها را کتابت می کردند. این مطلب حتمی تاریخی بدین معناست که در طول رسالت پیامبر نوشته های بسیاری پدید آمد. همچنین بیش از پنجاه تن از صحابه، حدیث پیامبر ﷺ را می نوشته اند:

حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب

عبدالله بن عمرو بن عاص،

جابر بن عبدالله انصاری،

سمره بن جندب،

سعد بن عباد انصاری،

عبدالله بن عباس و ...

آثاری که از این صحابه ماند در دوره های بعد به کار گرفته شد و نگارش هایی در پی سفارش رسول خدا ﷺ به ثبت حدیث خویش، شکل گرفت. می دانیم پیامبر ﷺ در واپسین لحظه های حیات نیز خواهان نوشتن وصیت خود بودند که برخی صحابه گذاشتند!

محدثانی از اهل سنت - بدون توجه به شواهد فروعی پیش گفته - می گویند:

بر اساس روایت ابو سعید خدری و زید بن ثابت، رسول خدا ﷺ در زمانی، با نگارش حدیث خود موافق نبوده اند و یاران خویش را نهی نیز کرده اند.

اگرچه از سوی محققان اهل سنت، روایت‌های ابو سعید و زید پذیرفته نشده، اما به عنوان یک نظریه مطرح گردیده است.

پژوهشگران شیعه اساس این دست روایات را نادرست می‌شمارند و هیچ‌گونه نهی از کتابت و نقل حدیث را باور ندارند.

دیدگاه شیعه انگیزه‌های گوناگونی از جمله:

سیاست خلفاء، بسترهای ویژه اجتماعی (باورهای جاهلی و ...)، نابودی احادیث فضایل و ذایل نقل شده از پیامبر ﷺ و ... را پشت پرده این جریان می‌داند.

با گذشت زمان، روایت‌های اهل سنت درباره نوشته نشدن حدیث در عصر پیامبر ﷺ از سوی دانشمندان دین - چه شیعه و چه سنی - به نقد کشیده شد و به آرامی جریانی توانا را شکل داد. از مهم‌ترین کتاب‌های این موضوع می‌توان به:

تدوین الحدیث، از سید مناظر احسن کیلاهی؛

دراسات فی الحدیث النبوی و تاریخ تدوین، نوشته محمد مصطفی اعظمی؛

السنة قبل التدوین، نگارش محمد عجاج خطیب؛

علوم الحدیث و مصطلحه، تألیف صبحی صالح؛

تدوین الحدیث عند الشيعة الامامية (بدایته المبكر في عهد الرسول ومصيره حتى

الكلینی) از محمد علی مهدوی راد؛

دراسات فی الحدیث والمحدثین، هاشم معروف حسنی؛

تدوین السنة الشریفة، نگاشته سید محمد رضا حسینی جلالی؛

پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه، تألیف مجید معارف؛

منع تدوین الحدیث، از سید علی شهرستانی (نویسنده تاریخ حدیث النبوی، که

ترجمه آن را می‌بینید) و ...

استاد شهرستانی، براساس پژوهش‌های ریشه‌دار خویش در پدیده منع تدوین

حدیث، آثاری فراهم می‌سازد که در هر یک می‌خواهد خواننده به ریشه‌ها، بسترها، زمینه‌سازی‌ها، مفهوم آفرینی‌ها و... به خوبی توجه کند.

به عبارت دیگر، اگر می‌بینیم در زمانی از شخصیت پیامبر اسلام ﷺ می‌کاهند و برخی صحابه را برمی‌کشند، یا حدیثی می‌سازند و سقیفه‌ای شکل می‌دهند، این‌ها یک روزه نمایان نشد بلکه برنامه‌ریزی‌هایی داشته است.

این دیدگاه را در کتاب‌های نویسنده: معمای ازدواج عمر با حضرت ام‌کلثوم، با اندیشوران مسلمان، تأملی در مفهوم یک لقب، پژوهشی در اذان، وضوی پیامبر ﷺ و... شاهدیم.

در «تاریخ الحدیث النبوی» هم مؤلف در پی اثبات مطالبی، از جمله موارد ذیل می‌باشد:

✱ تأثیر باورهای جاهلی بعضی از صحابه در رویکردها و رفتارشان.
✱ شکل‌گیری دو جریان، یکی آنانی که گوش به فرمان پیامبر رحمت و رسول خدا هستند و یقین دارند ایشان فقط از وحی می‌گویند و انجام می‌دهد و دیگرانی که پیامبر را انسانی عادی دانسته و...

چهره‌های اصلی جریان دوم، نتوانستند از باورهای جاهلی خویش دست بردارند و آنها را به دور افکنند. همچنان به نسب، پستی زن، قبیله‌محوری، کهنسالی‌گرایی، حفظ مطالب به عنوان بهترین شیوه یادگیری و... پای‌بندند. باورهای نادرست اینان در رفتارشان بازتاب داشت، زمانی به عنوان صحابی بر پیامبر ﷺ در صلح حدیبیه تندی می‌کنند و گاهی در برابر دخت کرامی رسول خدا ﷺ می‌ایستند و ارث وی را از دستش درمی‌آورند، و اگر لازم باشد حدیث هم می‌سازند!

نویسنده کتاب منابعی شایسته را از نظر گذرانده: پس از قرآن، نهج البلاغه و خطبه فدکیه صدیقه طهره، تاریخ‌های عمومی همچون تاریخ طبری، کامل ابن اثیر و... زندگی‌نامه امامان هشت‌گانه ارشاد مفید، تذکرة الخواص ابن جوزی...

جنگ‌نامه‌هایی چون نبرد جمل ... کتاب‌های رجال و طبقات: الاصابه، الاستیعاب ... کتاب‌های انساب: انساب الاشراف ... کتاب‌های حدیثی: جوامع حدیثی شیعه و صحاح اهل سنت، نگارش‌های فرقه‌شناختی و تک‌نگاری‌های ارزشمندی همچون الغدير و ... همه و همه منابع اصلی کتاب را تشکیل می‌دهد.

نوشته حاضر بر دو باب است:

باب نخست: دوره نهادینه‌سازی (عصر تأویل)

و باب دوم: دوره تدوین

مقصود از باب نخست، دوره شکل‌گیری مفاهیم و انتقال از جاهلیت تا پایان زمان جانشینان می‌باشد و دوره تدوین، تدوین حدیث رسول خدا ﷺ در عهد عمر بن عبدالعزیز است.

شاید بتوان «تاریخ الحدیث الرضوی» را مقدمه‌ای برای «منع تدوین الحدیث» دانست تا خواننده بیشتر با دیدگاه‌های مؤلف و موضوع آشنا شود.

پارسی گردانی و گزینش دفتر نخست کتاب، زیر نظر استاد شهرستانی و به قلم محقق فرزانه جناب آقای سید هادی حسینی انجام پذیرفت، خداوند به هر دوی ایشان پاداشی سزاوار دهد.

و سخن پایانی:

اَللّٰهُمَّ كُنْ لِوَلِيِّكَ الْحُجَّةِ بْنِ الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَعَلَى
آبَائِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَفِي كُلِّ سَاعَةٍ وَلِيًّا وَحَافِظًا وَقَائِدًا وَنَاصِرًا
وَدَلِيْلًا وَعَيْنًا حَتَّى تُسْكِنَهُ اَرْضَكَ طَوْعًا وَتُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيْلًا.

ارض اقدس رضوی

بخش فرهنگی مؤسسه حضرت امام هادی

علیه الصلاة والسلام